

Двері зачинилися за мною. Часто ж буває, що двері за кимось зачиняються. Можна собі уявити, що вони й замикаються. Замикаються, наприклад, двері будинків, і тоді ти опиняєшся або всередині, або знадвору. Тому двері будинку також мають щось таке остаточне, кінцеве, запроданське. І ось двері заштовхнулися за мною, так, саме заштовхнулися, бо це неймовірно товсті двері, які просто неможливо зачиняти. Бридкі двері з номером 432. Особливість цих дверей у тому, що вони мають номер і оббиті залізною бляхою — через те вони такі пихаті і неприступні: не здаються ні на які вмовляння, і найривнішими молитвами їх не зворушиш.

І ось мене залишили наодинці з істотою — ні, не просто залишили наодинці, а ув'язнили разом з істотою, якої я найбільше боюся: зі мною самим.

Чи знаєш ти, як це буває, коли тебе полишають на самого себе, коли ти застаєшся сам із собою, відданий на поталу своєму Я? Не можу сказати, що це безумовно жахлива річ, але це одна з найнеімовірніших пригод, які трапляються з нами в цьому світі: спіткатися з самим собою. Так спіткатися, як тут, в камері 432: коли ти оголений, беспорядний, ні на чому не зосереджений, окрім самого себе, без будь-яких ознак і розваг і без можливості що-небудь зробити. І це найпринизливіше: бути цілком без можливості щось робити. Ані пляшки, щоб випити або ж розбити голову, ні рушника, щоб повіситися, ні ножа, щоб утекти або розтяти вену, ні пера, щоб написати — не мати нічого, крім власного Я.

Чорт-віть що, це надто мало в порожньому приміщенні з чотирма голими стінами. Це куди менше, ніж має павук, який снує собі мостики ззаду і через те може ризикувати життям, може ризикувати між зривом і вдержанням. Яка ж павутинка втримає нас, коли ми зірвемося?

Наша власна сила? Чи нас втримає Бог? Може, Бог — та сила, яка змушує дерево рости, а птаха літати? Може, Бог — це життя? Тоді він нас інколи втримає, якщо ми захочемо.

Коли сонце забрало свої пальці з ґрат і з закутків виповзла ніч, щось підступило до мене з темряви, і я подумав, що це Бог. Чи, може, хтось відчинив двері? Хіба я більше не самотній? Я відчуваю, що хтось є поруч, що він дихає й росте. В камері зробилося тісно — я відчув, що стіни мусять розступитися перед тим, хто опинився тут і кого я назвав Богом.

Гей ти, чоловічку номер 432, не дозволяй ночі сп'яняти тебе! З тобою в камері лише твій страх — і більше нічого. Страх і морок.

Але страх — чудовисько, а морок може стати жахливим, як привид, коли ми залишаємося з ним наодинці.

Нарешті викотився над дахами місяць і освітив стіни. Ах ти, мавпо! Стіни такі ж вузькі, як і перше, а камера порожня, наче помаранчова лушпина. Бога, якого ти називаєш добрим, тут нема. А те, що тут було, що говорило якісь слова, — містилося в тобі. Можливо, що це був бог із тебе, — ти сам! Адже ти також бог, усі, навіть науки і скумбрії — боги. Бог — життя, от і все. І водночас це так багато, що більше й не може бути. Все інше — ніщо. Та це ніщо нас часто долає.

Двері камери були зачинені щільно, мов горіх, так ніби вони ніколи не відчинялися, та й відомо, що вони самі не відчиняться, — їх треба виважити. Ось як вони були зачинені. І я, залишений наодинці з собою, кинувся в прірву. Але раптом на мене закричав, як фельдфебель, павук: «Боягуз!» Вітер розірвав його тенета, а він з ретельністю мурашки виткав нові і впіймав мене, стодвадцяти-трьохфунтового, в свої снасті, легкі, мов подих. Я подякував йому, але він навіть не звернув на це уваги.

Так я поволі звивав до себе. Ми так легковажно зносимо інших людей, та ледве можемо терпіти самих себе. Але поступово я все ж таки почав вважати себе досить цікавим і веселим — вдень і вночі я робив у собі найдивніші відкриття.

Та за довгий час я втратив зв'язок з усім — з життям, з зовнішнім світом. Дні відкраплювалися від мене швидко і рівномірно. Я відчував, як поволі звільняюся від дійсного життя і наповнююся власним Я.

Я відчував, що все далі відходжу від життя, з яким так недавно зустрівся.

Стіни були такі холодні й мертві, що я захворів з відчаю та безнадії. Можна кілька днів кричати про свої страждання, але коли немає відповіді — швидко втомлюєшся. Можна кілька годин стукати в стіни й двері, та коли вони залишаються нерухожими, кулаки незабаром почнуть кровоточити, і цей маленький біль стає єдиною радістю в твоїй пустелі.

Але ж у цьому світі немає нічого остаточного. Бо пихаті двері відчинилися, а з ними й багато інших, і кожні виштовхнули сторопілого, неголеного в двір з зеленою травою посередині та сірим миром навколо.

Тоді довкола нас і на нас, ніби вибухнувши, обіпав хрипкий гавкіт — це гавкали сині собаки з шкіряними попругами на черевах. Вони тримали нас у русі, і самі були у постійному русі, безперестанку обгавкували нас і нагнали страх. Але після того, як ми вже досить настахалися і стали дещо спокійнішими, то уздріли, що це люди в синіх, вицвілих уніформах.

Ми ходили по колу. Коли око перетерпіло перше зворушення від побачення з небом і знову звикло до сонця, можна було розгледіти, що тут дуже багато в'язнів, люди без мети дріботять і так само глибоко дихають, як і ти, — мабуть, чоловік сімдесят-вісімдесят.

І всі вони рухалися по колу — в такт своїм дерев'яним черев-

кам, незграбні, залякані і все ж таки на півгодини трохи повеселілі. Якби не було перед очима синіх уніформ з гавкотом, можна було б так прямувати у вічність — не відаючи ні минулого, ні майбутнього, поринати в блаженство теперішнього: бачити, ходити, дихати.

Так було спочатку: майже свято. Маленьке щастя. Але з часом, місяцями усолоджуючись без боротьби, починаєш байдужніти до такої насолоди. Маленьке щастя більше не задовольняє — ти наситився, і каламутні краплини тюремного світу, якому нас віддано, падають в нашу склянку. І тоді надходить день, коли ходіння по колу стає мукою, коли відчуєш, як знущуються над тобою під цим високим небом; коли вже сприймаєш людей попереду й позаду не як братів, що страждають разом з тобою, а як ходячих трупів, між яких ти вставлений, як штахетина без власного обличчя в паркані, і вої викликають скоріше нудоту, а не щось інше. Це настає тоді, коли місяцями колуєш поміж сірих мурів, а вицвілі сині уніформи охрипло погавкують!

В'язень, який іде перед мене, вже давно мертвий. Можливо, що він утік з паноптикуму, присилуваний якимсь комічним демоном поводитись, як нормальний живий чоловік — хоча насправді він давно вже мертвий. Так! Його лисина, оточена скуйовдженим вінком брудно-сірих жмутків волосся, не має того масного блиску живої лисини, в якій ще можуть тьмяно віддзеркалюватися сонця й дощ, — ні, ця лисина без блиску, вона облудлива й меркла, немов з тканини. Якби це все переді мною, що я навіть не можу назвати людиною, ця підробка під людину, не рухалося, то можна було б його лисину сприйняти за позбавлену життя перуку. І ні в якому разі не за перуку вченого або великого п'яниці, ні, найбільше — за перуку торгівця папером, або циркового клоуна. Але вона вперта, ця перука, дивовижно — вже з одного нахабства вона не може уступитися, бо вона здогадується, що я той, хто йде за нею, її ненавиджу. Так, ненавиджу. Чому ця Перука — я зватиму так усю людину, так зручніше, — чому вона мусить ходити переді мною і жити, тоді як горобенята, що зовсім не вміють літати, падають з ринв і розбиваються на смерть?

І я ненавиджу Перуку, бо вона боягузлива — та ще й яка боягузлива! Адже вона відчуває мою ненависть, коли тупо дріботить переді мною, весь час по колу, по зовсім маленькому колу поміж сірими мурами, що також немилосердні до нас, бо інакше пішли б однієї ночі геть і стали б навколо палаців, де живуть наші міністри.

Я вже багато думав про те, чому кинули до в'язниці Перуку, що вона могла накоїти — вона, така боягузлива, що навіть неспроможна обернутися до мене, хоча я весь час її катую. Я ж катую її: весь час наступаю їй на п'яти — навмисне, звичайно — і огидно харкаю, так ніби випльовую їй на спину чвертьфунтові кавалки легеневої тканини. Вона щоразу вражено здригається. І все ж таки в неї не вистачає відваги обернутись і подивитись у вічі своєму катові — ні, вона занадто боягузлива для цього. Вона повертає лиш на кілька градусів у мій бік свою негнучку потилицю, але зробити ще півоберту, щоб зустрітись зі мною очима, не наважується.

Що вона могла устругнути? Може, вона розтринькала чужі гроші або прокралася? Чи в сексуальному приступі викликала публічний скандал? Так, це можливо. Одного разу, сп'янена якимсь горбатим Еросом, вона вискочила із своєї боягузливості і піддалася ідіотській хіті — ну й тепер біжить підтюпцем переді мною, задоволена й налякана тим, що хоч раз відважилась на зухвалий вчинок.

Але я певен, що тепер вона потай тремтить, бо за нею йду я, і вона знає: я — її вбивця! О! Я міг би зовсім легко її вбити, до того ж цілком непомітно. Досить лише підкласти ногу, вона спіткнеться на своїх неповоротких ходулях і проб'є напевно, дірку в голові — і тоді з флегматичними «ф-ф...» витече з неї повітря, мов з велосипедної камери.

Її голова розкололася б посередині, наче жовтаво-біла куля з воску, і нечисленні краплини червоного чорнила до сміху оманливо потекли б з неї, мов малиновий сироп по голубій шовковій блузі золотого бутафорським кинджалом комедіанта.

Так я зненавидів Перуку, людину, обличчя котрої я ніколи не бачив, голосу не чув і котру впізнавав тільки по затхлому, пліснявому запахові. Мабуть, вона — Перука — має м'який стомлений голос, позбавлений всілякої запальності, і такий же безсилий, як її молочнобілі пальці. Мабуть, у неї опуклі очі теляти і товста обвисла нижня губа, яка весь час бажала б їсти цукерки. Це маска розкішника, без всілякої величі, але з бадьорістю торгівця письмовим папером, чії руки акушерки цілими днями нічого не роблять, хіба що згрібають з прилавка сімнадцять пфеннігів за шкільний зошит.

Ні, жодного слова більше про Перуку! Я справді так її ненавиджу, що можу легко накрутити себе до вибуху люті, під час якого занадто розкрив би себе. Досить. Кінець. Обіцяю більше ніколи не говорити про неї, ніколи!..

Та коли хтось, про кого ти охоче змовчав би, постійно йде перед тобою, зігнувши криві коліна, схожий на мелодію з мелодрами, тоді ти його не здихаєшся. Як сверблячка на спині, куди ти не можеш дістати руками, змушує він тебе знову й знову думати про нього, відчувати його, ненавидіти.

Мені здається, що я таки змушений буду вбити Перуку. Але я боюся, що, мертва, вона утне зі мною якийсь жадливий жарт. А що як вона, вульгарно зареґотавши, згадає, що була цирковим клоуном і викачається у власній крові? Можливо, дещо зніяковіла, що не могла стримати крові, як інші люди сечі, перейде на руках через в'язничне подвір'я, вважаючи, по змозі, вартових за ослів, і дразнитиме їх до божевілля, щоб потім, в удаваному переляку, стрибнути на мур. А звідтіля покаже нам свого язика, немов ганчірку для витирання підлоги, і зникне.

Не можна збагнути, що сталося б, якби кожен раптом усвідомив, хто він є насправді.

Не подумай, що моя ненависть до людини, яка йде попереду, до Перуки, упереджена й безпідставна, — о, можна потрапити в ситуації, коли ненависть буквально затоплює тебе і, наче хвиля, відно-

силь за твої власні межі, так що потому ледве знаходиш шлях до самого себе — так спустошила тебе ненависть.

Я знаю, важко слухати мене й відчувати разом зі мною. Ти не повинен слухати так, ніби хтось читає тобі вголос Готфріда Келлера або Діккенса. Це треба ходити зі мною, ходити по маленькому колу між неблаганними мурами. Не в думках поруч зі мною — ні, фізично позад мене. І тоді ти побачиш, як швидко навчишся мене ненавидіти: І якщо ти разом з нами (я кажу тепер «ми», бо це почуття у нас, спільне) плентатимешся, поточуючись, по нашому кривобокому колу, то любов облишить тебе настільки, що ненависть зашумує в тобі, мов шампанське, і ти дозволиш їй шумувати, аби тільки не відчувати цієї жахливої порожнечі. І крім того не думай, що ти, з порожнім шлунком і зі спорожнілим серцем, будеш схильний до якихось надзвичайних вчинків в ім'я любові до ближнього!

І ось, після того, як у тобі зникне все добре, ти будеш теліпатися за мною і довгими місяцями бачитимеш перед собою тільки мене, мою вузьку спину, мою драглисту потилицю і порожні штани, в яких, згідно з законами анатомії, мало б бути трохи більше м'яса. Але найчастіше тобі доведеться дивитися на мої ноги. Всі, що йдуть позаду, дивляться на ноги того, хто йде попереду і мимоволі наслідують ритм його кроків, підкоряються йому, навіть коли він їм чужий і незручний. Так, і ось тоді, коли ти помітиш, що я не маю своєї характерної ходи, на тебе нападе ненависть, як ревнива жінка. Ну що ж, немає в мене ходи! Адже існують люди без своєї характерної ходи — в них є різні стилі, що не можуть злитися в єдину мелодію. Я — один з таких. І ти ненавидітимеш мене за це так само безглуздо й вмотивовано, як я мушу ненавидіти Перуку, бо я йду за нею. Тільки-но ти налаштуєшся на мій невпевнені кроки, як несподівано помічаєш, що я вже ступаю цілком твердо й енергично. А щойно ти зафіксуєш собі цей новий тип моєї ходи, як я почну далі чвалати розгублено й безвільно. Ні, ти не відчуєш ніякої радості й прихильності до мене. Ти будеш змушений ненавидіти мене. Усі, хто йде позаду, ненавидять тих, хто йде попереду.

Можливо, все було б інакше, якби ті, що йдуть попереду, озирнулися на задніх, щоб порозумітися з ними. Проте кожен залишається тим, хто йде позаду, він дивиться лише на переднього і ненавидить його. Але того, що позаду, він не визнає, бо тут відчуває переднім себе. Так воно є в нашому колі за сірими мурами, але так воно не тільки тут, мабуть, скрізь.

Мені все ж таки слід би вбити Перуку. Одного разу вона так розлютила мене, що кров у мені закипіла. Сталося так, що я зробив відкриття. Ні, не щось там велике. Зовсім малесеньке відкриття.

Я, здається, вже казав, що ми кожного ранку ходили півгодини довкола маленького брудно-зеленого травничка. На середині цього дивного циркового манежу росло безбарвне зборисько травинок, де кожна травинка була бліда й безлика, як і ми в цьому нестерпному паркані з людей-штахетин. У пошуках чогось живого, яскравого, мій погляд без великої надії ковзав часом по кількох стеблиночках, і ті, відчувши, що на них дивляться, мимоволі випростувалися і ки-

вали мені, — і зненацька я відкрив серед них скромну жовту цяточку, схожу на мініатюрну гейшу серед широкого лугу. Я так злякався свого відкриття, що відразу вирішив — усі, певне побачили, що мої очі, немов приковані, пильно дивляться на жовте Щось; тоді я швидко й нібито зацікавлено вступився в черевики людини, що йшла попереду. Але подібно до того, як ми, розмовляючи з людиною, в якій пляма на носі, весь час устромляємо очі на цю пляму і цим дуже непокоїмо її, — так і мій погляд тягся до жовтої цятки. Коли я проходив близько від неї, то намагався поводитися так невимушено, як тільки можливо. І я розгледів квітку, жовту квітку. Це була кульбаба, маленька жовта кульбаба.

Вона росла приблизно за півметра від нашого шляху, від того кола, йдучи по якому ми щоранку складали присягу на вірність свіжому повітрю. Мені по-справжньому ставало страшно, і я уявляв, що один із «синіх» уже стежить проникливими очима за моїм жадібним поглядом. Але хоч наші собаки-охоронці звикли реагувати на кожен прояв індивідуальності штахетного паркану шаленим гавкотом, ніхто не розділив зі мною мого відкриття. Маленька кульбаба належала поки-що лише мені.

Але по-справжньому я радів їй лише кілька днів. Вона мусить належати лише мені. Кожен раз, коли підходило до кінця наше ходіння по колу, я мусив пересилювати себе, аби відірватися від неї, і віддав би свою денну пайку хліба (а це чогось та важить) за те, щоб володіти нею. Нестерпне прагнення мати в камері щось живе пойняло мене з такою силою, що квітка, скромна маленька кульбаба стала для мене любою, як людина, як таємна кохана: я більше не міг жити без неї там, нагорі, між мертвими стінами.

Отут і скоїлася та пригода з Перукою. Я почав дуже хитро. Щоразу, коли я проходив повз мою квітку, я якнайнепомітніше ступав убік від нашої стежки, щоб наблизитися до зеленого моріжку. Ми всі маємо в собі чималу частку стадних інстинктів. Я на це розраховував. І не помилився. Той, хто йшов за мною, той, хто йшов за ним, і так далі — всі тупо й незграбно пленталися по моему сліду. Так мені пощастило, за чотири дні настільки наблизити нашу стежку до моєї кульбаби, що я міг би дістати її рукою, якби нахилився. Щоправда, через мій план кільканадцять блідих травинок померли запиленою смертю під нашими дерев'яними черевиками, — але хто думає про кілька розтоптаних травинок, коли він хоче зірвати квітку!

Я наближався до здійснення мого бажання. Для проби я інколи давав непомітно спасти своїй лівій шкарпетці, сердито нахилився й безневинно підтягував її. Ніхто в цьому нічого не запідозрив. Отже — завтра!

Не смійтеся з мене, якщо я скажу, що наступного дня, коли я ступив на подвір'я, у мене страшенно калатало серце і руки мої були мокрі від хвилювання. Надто неймовірною була перспектива після довгих місяців самотності й безлюбов'я неждано мати в камері кохану.

Ми майже закінчили нащ денний раціон ходіння по колу під од-

номанітний стукіт дерев'яних черевиків — на передостатньому колі повинно було статися Те. І ось у дію вступила Перука, причому щонайнахабнішим і найпідлішим чином.

Ми саме звернули на передостаннє коло, «сині» поважно дзвеніли в'язками велетенських ключів, а я наближався до того місця, звідки на мене боязко дивилася моя квітка. Можливо, ніколи я так не хвилювався, як у ці останні секунди. Ще двадцять кроків. Ще п'ятнадцять кроків, ще десять, п'ять... І тоді трапилося щось приголомшливе! Перука зненацька, немовби вона починала тарантелу, здійняла худючі руки в повітрі, граційно задерла аж до пупа праву ногу, а лівою зробила поворот назад. Ніколи я не збагну, як набралася вона відваги, але її погляд з тріумфом просвердлив мене, ніби Перука все знала; вона закотила свої телячі очі, аж заблищали білки, а тоді склалася вдвоє, мов маріонетка, і повалилась на землю. О, тепер я переконався: цей чоловік був раніше цирковим клоуном, бо всі навколо заревли від сміху!

Але вмиль загавкали сині уніформи, і сміх погас, наче його ніколи й не було. Тоді один підійшов до лежачого і так буденно, як кажуть «Йде дощ», мовив: «Помер!».

Я мушу признатися ще в дечому — з поваги до самого себе. У ту мить, коли я був віч-на-віч з людиною, яку я називав Перукою, і побачив, що вона переможена, не мною, ні, життям переможена — в цю ж секунду моя ненависть відринула, мов хвиля з узбережжя, і залишилося тільки відчуття порожнечі. Одну штахетину було виламано з паркану — смерть просвістіла на волосинку від мене; в таких випадках люди швидко змушують себе стати добрими. Крім цього, я заднім числом мирюся з перемогою, яку Перука, мабуть, здобула наді мною.

Наступного ранку переді мною був інший чоловік, який відразу ж примусив мене забути Перуку. На вигляд він був лицемірний, мов богослов, але я певен, що його відпустили з пекла, щоб остаточно позбавити мене будь-якої можливості зірвати мою квітку.

Він мав нахабний спосіб впадати в вічі. Всі насміхалися з нього. Навіть вилинялі «сині собаки» не могли не вишкарятити по-людському зуби, що було нечуваною дивиною. На кожен дйом припадало по одному державному охоронцю. Але їх солдафонські обличчя, що відбивали примітивну пиху, наскрізь спотворювала гримаса. Боронь боже, вони не хотіли сміятися, ні! Але й не могли стриматися. Тобі певне знайоме те зверхньо — поблажливе відчуття, коли ти на когось злий і обое ви — маски непримиренности, ну й виникне потім щось комічне, що спонукає обох вас до сміху — хоч ви не хочете сміятись, боронь, боже, ні? Тоді обличчя ваше розтягується і набирає того загально-відомого виразу, що його найвлучніше можна назвати «кислий вишкір зубів». Бувало, що таке находило й на «синіх», і це було єдине людське почуття, яке ми в них взагалі помітили.

Так, наш Богослов виявився справжнім химерником! Він був досить хитрий, щоб стати божевільним, але не настільки божевільними, щоб це позначилось на його хитрості.

На манежі нас було сімдесят сім чоловіків, оточених зграєю з дванадцяти одягнених в уніформи носильників револьверів. Декотрі, мабуть, несли цю собаку службу двадцять і більше років, бо протягом багаторічної обробки тисяч «пацієнтів» їх роти стали схожі на собачі пiski. Проте від цієї схожості з звірчачим царством їх бундючність нічого не втратила. Кожного з них можна було б, нічого йому не додаючи, використати для статуї з написом:

*L'état c'est moi.**

Богослов (пізніше я довідався, що він був слюсарем і, працюючи в церкві, скалічився — очевидно, Бог змилосердився над ним!) був настільки божевільним чи то хитрим, що сповна шанував їхню пиху. Та що я кажу — шанував? Він роздирав пиху синіх уніформ так, що вона подібнювалася до повітряної кулі небачених розмірів, причому навіть самі вони не мали уявлення про ці розміри. І хоча вони не могли не сміятися з дурости Богослова, їхні черева потай надималися якоюсь гордістю, що аж шкіряні пояси натягувалися.

Щоразу, коли Богослов проходив повз одного з наших сторожових псів, які стояли, широко розставивши ноги, пишаючись своєю владою і користуючись кожною нагодою, щоб на нас загорланити — щоразу він начебто цілком щиро вклонявся і казав чемно, приязно і зичливо: «З благословенним святечком, пане вахмайстер!» — що жоден біс не зміг би розгніватися на нього, тим паче бундючна повітряна куля в уніформі. І завжди цей поклін виглядав так, наче Богослов ухилиється від ляпаса.

Отож і поставив диявол цього коміка — Богослова наперед мене, і божевілья його випромінювалося з такою силою і так захопило мене, що я мало не забув свою нову маленьку кохану — жовту цяточку кульбаби. Я ледве встигав кинути їй нижній погляд, бо мусив вести несамовиту боротьбу зі своїми нервами, яка гонила піт страху з усіх моїх пор. Коли Богослов вклонявся і з язика, мов мед, капало його «З благословенним святечком, пане вахмайстер», я мусив напружувати всі м'язи, щоб не зробити так само. Спокуса була така велика, що багато разів я вже приязно кивав цим статуям у синіх уніформах і лише в останні секунди опановував себе, щоб не вклонитися і змовчати.

Ми щодня колували близько півгодини по подвір'ю, тобто робили двадцять повних кіл, і нас стерегли двадцять уніформ! Таким робом, Богослов відважував принаймні двісті сорок поклонів на день, і двісті сорок разів я зосереджував усі свої сили, щоб не збожеволіти. Я знав, що коли б так побуло ще зо три дні, то я б уже не витримав — це було над мої сили.

Я повернувся в свою камеру до краю вимучений. І потім усю ніч ішов уві сні вздовж нескінченної лави синіх уніформ — до того ж, усі охоронці схожі були на Бісмарка, — і всю ніч я вітав мільйони цих блідосиніх Бісмарків низьким поклоном: «З благословенним святечком, пане вахмайстер!».

Наступного дня я влаштував так, що ряд пройшов повз мене, і я

* «Держава — це я» (фр.). Вислів Людовика XIV.

одержав іншого попередника. Я навмисне загубив свого черевика, неквапно вивудив його і зашкutilьгав назад у штахетний паркан. Слава Богу! Переді мною зійшло сонце. Вірніше, воно затьмарилося. Мій новий попередник був таким безсоромно довготелесим, що мої метр вісімдесят зовсім зникли в його тіні. Виходить, доля таки існує, їй потрібно тільки пособити черевиком. По-нелюдському довгі кінцівки цього чоловіка бездумно волочилися одна поза другою, і, що найдивовижніше, він навіть просувався вперед, хоча напевне був нездатний керувати руками й ногами. Я майже полюбив його — я навіть молився, щоб він не надумався раптом звалитися замертво, як Перука, або не збожеволів і не почав відважувати підлабузницькі поклони. Я молився за його довге життя і душевне здоров'я. Я почував себе таким безпечним у його тіні, що мій погляд довше, ніж доти, затримувався на жовтій квіточці без страху зрадити себе. Я прощав цьому чудовому попередникові навіть його відразливий гугнявий голос, о, я великодушно стримувався, щоб не наділяти його щедро різними ущипливими прізвиськами на зразок Гобоя, Каракатиці або Жидика. Я бачив лише свою квітку і дозволяв своєму попередникові бути таким довготелесим і пришеlepкуватим, яким він тільки забажає!

Той день був, як і всі інші. Він різнився від них лише тим, що у в'язня з камери № 432 під кінець прогулянки почало скажено гупати серце, а очі набрали виразу фальшивої невинності й погано прихованої невпевненості.

Коли ми звернули на передостаннє коло, знов ожили в'язки ключів, а штахетний паркан тягнувся в якійсь дрімоті за сіткою мізерних сонячних променів, мов за вічними ґратами.

Але що це? Одна штахетина не дрімала: навпаки, вона вельми була рішуче бадьора і від хвилювання що два кроки змінювала ногу. Невже ніхто цього не помітив? І раптом штахетина № 432 зігнулася, пововтузилася зі своєю шкарпеткою, що сповзла вниз, і, блискавично простягнувши одну руку до зляканої маленької квітки, зірвала її, — і вже знову вистукували дерев'яними черевиками сімдесят сім штахетин уторованою стежкою, починаючи останнє коло.

І що може бути кумедніше: зневірений молодик з епохи грамофонних платівок і дослідження світового простору стоїть у тюремній камері № 432 під високозамурованими вікнами і своїми самотніми руками тримає під вузьким пучком світла маленьку жовту квітку — найзвичайнісіньку квітку кульбаби. І потім цей чоловік, котрий звик нюхати порох, парфуми і бензин, джин і губну помаду, підносить квітку до своїх знудьгованих ніздрів, які вже місяцями вдихали тільки сморід дерев'яних нар, порохняви та піт, яким проймає від страху, — і так жадібно вбирає в себе з маленького жовтого стільника його ество, що здається, ніби весь він обернувся в ніс.

І тоді розкривається в ньому щось і розливається, мов світло у тісному приміщенні, щось, про що він ніколи доти не знав: незрівнянна ніжність, прихильність і тепло до квітки повнять його і заповнюють цілком, ніби він самісіньким серцем доторкнівся її пелюсток.

Він не стерпів більше камери і заплющив очі, і здивувався: але ж ти пахнеш землею, сонцем, морем, медом, любе живе створеннячко! Незаймана свіжість квітки видавалася йому то голосом батька, на котрого він ніколи не звертав особливої уваги і котрий тепер цією мовчазністю квітки дарував йому таку втіху, то ця свіжість видавалася йому світлим плечем темноволосої жінки.

Він поніс її бережно, мов кохану, до свого кухлика з водою, поставив туди стомлену маленьку істоту, і чимало хвилин минуло, поки він повільно сів віч-на-віч зі своєю квіткою. Він почував себе таким вільним і щасливим, ніби відхилив і відкинув усе, що гнітило його: ув'язнення, самотність, голод за любов'ю, безпорадність своїх двадцяти двох років, сучасність і майбуття, весь світ і християнство, — так, навіть це!

Він був смаглявим мешканцем острова Білі, «дикуном», сином «дикого» племені, котрий боявся моря, блискавки, дерева і молився їм. Він ушановував кокосові горіхи, тріску й колібрі, дивувався їм, жер їх і не міг збагнути. Ось який він був вільний; і ніколи ще не відчував він у собі такої готовності до добра — особливо в ту мить, коли шепнув квітці: «бути як ти...»

Всю ніч стискали щасливі руки довірливу бляху кухлика і він відчував усі сні, як вони засипають його землею, темною доброю землею, і як він зве до неї і стає немовби нею, і немовби з нього виростають квіти: анемони, горлики і кульбаби — крихітні, непоказні сонця.

З німецької переклав Петро Марусик